

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 563 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrası professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlát Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rni.....	7
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari.....	11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi , assistent	
Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish.....	15
Alimov Murodkosim Achilovich , mustaqil izlanuvchi	
"Yashil iqtisodiyot" da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili.....	20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li , katta o'qituvchi	
Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati.....	26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi.....	31
Abdovakil Alimov Komil o'g'li , tayanch doktorant	
Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari.....	38
Maxmudova Nodira O'ktamovna , tayanch doktorant	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari.....	43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari.....	46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich , dotsent, i. f. n.	
Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi.....	51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , dotsent, PhD	
Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari.....	57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	62
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Jabborov Jahongir Abduvohid o'g'li , magistrant	
Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан.....	66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллович	
O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi.....	73
Usmonov Botir , magistr	
Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish.....	78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.....	82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich , PhD	
Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds.....	87
Sharbat Abdullaeva , Professor; Sardor Abdullaev , the applicant	
Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies.....	92
Shakhzod Saydullaev , PhD.	
Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi.....	101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich , i. f. d. (DSc); Eshqulova Nasiba Normo'minovna , o'qituvchi	
Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rni va uni takomillashtirish masalalari.....	110
Eldor Uskanov , mustaqil tadqiqotchi	
Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish.....	114
Maxmudov Nosir Maxmudovich , professor; Elmurodov Faxriddin Farxodovich , magistratura tinglovchisi	
Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari.....	120
Ergashev Otamurod Toshmurovich , PhD	
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar.....	125
Ermatov Musojalil Komilovich , kafedra dotsenti v. b.; Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich , katta o'qituvchi	
Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach.....	132
Abduraxmanov Zafar Batirovich ; Ikromov Sayidolim Ismoilovich	
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization.....	138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi , asisstant	
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities.....	141
Alimova Guzal Alisherovna , PhD in economics, docent	

Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari	146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna , mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	152
Kamilova Iroda Xusniddinova , PhD	
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability	156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna , Professor	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari	163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri	170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li , tayanch doktorant	
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept	175
Otakulov Makhamadjon , PhD	
Kichik yashil biznesni yanada rivojlantirish imkoniyatlari	181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi	
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida	185
Sadikova Ra'no Abdullayevna , i. f. n., dots.	
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish	188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni	191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari	196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li , dekan o'rinbosari	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari	203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , dotsent; Adilbekov Allayar Anvarbekovich , magistrant	
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni	206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li , mustaqil izlanuvchisi	
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях	212
Алиева Надирахон Абдумаликовна , PhD. доц.; Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи , ст. 3-курса	
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish	217
Z. G. Allaberganov , kafedra dotsenti	
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish	222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich , i. f. n., professor	
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari	228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna , kafedra o'qituvchisi	
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari	232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna , kafedra dotsenti	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda biznes jarayonlarini boshqarish	236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashirish ko'rsatkichlari	242
Berdiyev Akram O'ktamovich , mustaqil izlanuvchi	
Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi	253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari	258
Botirov Erkinjon Xayitovich , kafedra dotsenti	
O'zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish	263
G'aybullayev Odil Baxtiyarovich , kafedra dotsenti v. b.	
Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yo'llari	272
Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li , i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)	
Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya autsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish	278
Islomov Alisher Baxtiyor o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	284
Qurbanova Shaxrinoz , tayanch doktorant	
Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar	288
Mamanazarova Nasiba Jo'rayevna , kafedra doktoranti	
Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari	292
Mamirjon Jaloliddinov , mustaqil izlanuvchi	

Финансирование акционерных общества через рынок капитала	297
Муминов Шохжахон Суюнович , ассистент кафедры	
Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана	302
Муятдинов Махмуд Жалелович , независимый исследователь	
Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны	307
Назарова Гузал Баходировна	
Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari	312
Nozima Abdullayeva , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich , kafedra dotsenti v. b.	
Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках	326
Тажимуратов Умид Рузमतovich , Бахриев Иброхим Исометдинович , кандидат медицинских наук, доцент; Жуманиёзов Эркин Худойбергенович , кандидат медицинских наук, доцент; Тажимуратов Рузमत Отажанович , кандидат медицинских наук, Тажимуратов Абдусами Умид угли , ученик 10 класса	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili	333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich , kafedra dotsenti, i. f. n.	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	339
Топилдиев Сохибжон Рахимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi	
Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlarini	349
To'rayeva Nafisa Odilovna , mustaqil izlanuvchi	
О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития	355
Турсун Мухитович Ахмедов , и. ф. д., проф.; Гавхар Рустамовна Хидирова , докторант, и. ф. ф. д., доц.	
Влияние корпоративного управления в зеленой экономике	359
Уринов Бобур Насиллоевич , заведующий кафедрой	
Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich , kafedra dotsenti	
Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich , DSc.	
Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari	382
Xayriddinov Sh. B. , mustaqil izlanuvchi	
Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari	385
Xolov Nabijon Qaxramonovich , PhD.	
Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari	391
Xusanov Otabek Nishonovich , PhD, mustaqil izlanuvchi	
Banklarining aktivlarini daromadlilikini oshirish yo'llari	396
Elbusinova Umida Xamidullayevna , kafedra dotsenti	
Особенности методики проведения аудита затрат на производство	401
Хилола Икрамова Ровшан кизи , базовый докторант	
Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni	407
Bekdavlat Aliyev	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , kafedra dotsenti	
Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari	416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik	420
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , falsafa fanlari doktori (PhD)	
Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari	424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna	
Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития	431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна , аспирант	
Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari	440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor	
Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari	446
Bobirjon Aktamov , mustaqil tadqiqotchi	

Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti.....	454
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish.....	459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Daromadlarni qayta taqsimlashda "tashabbusli byudjet" tizimini qo'llashning zamonaviy modellari va ulardan samarali foydalanish yo'llari.....	464
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich , dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Uzbekistan.....	472
Tulkin Imomqulov , PhD Associate Professor	
O'zbekistonda elektron tijoratning rivojlanish bosqichlari.....	478
Karimova Shirin Zoxid qizi , tayanch doktorant	
O'zbekistonda kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining statistik tahlili.....	483
Saodat Toshaliyeva Toxirovna , PhD	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан.....	490
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Tijorat banklari kreditlari hajimining barqaror o'sishini ta'minlash.....	497
J. Y. Isakov , i.f.d., prof.	
The Securities Transactions of Commercial Banks.....	502
Iskandar Sulaymonov , assistant teacher	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli.....	507
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi: nazariya, rivojlanish, taklif.....	511
Isroilov Bohodir Ibragimovich , i. f. d., professor; Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li , PhD	
Yangi O'zbekiston jamiyat hayotining joni va ruhi ma'naviyatidir.....	516
Davletova Muxabbat Narimanovna , mustaqil izlanuvchi	
Moddiy-texnik resurslar salohiyatidan foydalanish samaradorligi.....	519
Halimova Dilara Olimboyevna , mustaqil izlanuvchi	
Хлопково-текстильная промышленность государства.....	523
Халиков Талибжон Луптуллаевич , ассистент кафедры	
Directions of Sustainable Development of Tourism: A Case of top Developed Countries.....	527
Khusniddin Egamnazarov	
Yevropa Ittifoqining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari.....	534
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich , siyosiy fanlar doktori (DSc.)	
Korxona strategiyasini amalga oshirishda inson resurslari boshqaruvining o'rni va ahamiyati ("O'zbekneftgaz" AJ kompaniyasi misolida).....	548
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Transmission mexanizm valyuta kanali samaradorligini tahlil qilish metodologiyasi.....	554
Absalamov Akram Tolliboyevich	
Tijorat banklarining hududlarni kreditlashni ayrim nazariy jihatlarini.....	560
Bo'ribayev Erkinjon Narbay o'g'li	

TIJORAT BANKLARINING HUDUDLARNI KREDITLASHNI AYRIM NAZARIY JIHATLARI

ORCID:0009-0003-9113-7423

Bo'ribayev Erkinjon Narbay o'g'li

Guliston davlat universiteti doktranti

Annotatsiya: Maqolada tijorat banklarining hududlarni kreditlashning nazariy jihatlari va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilinadi. Bank kreditlarini taqdim etishning asosiy strategiyalari nazariy va uning o'ziga xos bo'lgan ayrim jihatlari o'rganilgan. Maqolada, shuningdek, O'zbekistonda hududiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ilg'or nazariy tajribalarga asoslangan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Kredit, kredit oluvchi, tijorat banklari, ssuda, milliy iqtisodiyot, bozor mexanizmi.

Abstract: The article analyzes the theoretical aspects of regional lending by commercial banks and its impact on economic development. The main strategies of providing bank loans were studied theoretically and some of their specific aspects. The article also provides recommendations based on best theoretical practices to support regional development in Uzbekistan.

Key words: Credit, borrower, commercial banks, loan, national economy, market mechanism.

Аннотация: В статье анализируются теоретические аспекты регионального кредитования коммерческими банками и его влияние на экономическое развитие. Теоретически изучены основные стратегии предоставления банковских кредитов и некоторые её специфические аспекты. В статье также представлены рекомендации, основанные на лучших теоретических практиках, по поддержке регионального развития в Узбекистане.

Ключевые слова: Кредит, заемщик, коммерческие банки, заем, национальная экономика, рыночный механизм.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida bank krediti va mahalliy hamda xorijiy investitsiyalarsiz dunyo mamlakatlari milliy iqtisodiyotini rivojlantirish imkoniyati mavjud emas. Shu jihatdan, mamlakat hududlarini rivojlantirish va ularning muvozanatli, barqaror o'sishini ta'minlashda bank kreditlarining o'rni va ahamiyati katta.

Milliy iqtisodiyotda kredit munosabatlari mamlakatning barcha iqtisodiy bo'g'inlarida bevosita yoki bilvosita alohida ijtimoiy-iqtisodiy jarayon sifatida amal qiladi. Iqtisodiy adabiyotlarda "kredit" so'zi lotinchadagi "creditum" – ya'ni ssuda, qarz so'zidan kelib chiqqani qayd etiladi. Ayrim iqtisodchi olimlar esa bu atama "credo" – ya'ni "ishonaman" degan ma'noni anglatishini bildiradilar. Kredit munosabatlarida ishtirok etayotgan sub'ektlarning bir-biriga bo'lgan ishonchi asosiy omil hisoblanadi. Ayniqsa, kreditor uchun kreditni berishda kredit oluvchiga nisbatan "ishonch" muhim ahamiyat kasb etadi.

Biroq kreditning iqtisodiy kategoriya sifatida amal qilishi uchun ishonchning o'zi yetarli emas. Kredit va kredit munosabatlarining vujudga kelishida ishonch bilan birga kreditor va kredit oluvchi o'rtasida o'zaro iqtisodiy hamkorlikni amalga oshirishga undaydigan iqtisodiy manfaatdorlik, ya'ni kredit foizi ham mavjud. Qarz oluvchi uchun esa ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlash orqali tegishli iqtisodiy manfaatdorlikka erishish imkoniyati muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu tariqa, kredit va kredit munosabatlarining vujudga kelishi va rivojlanishida har ikkala tomonning iqtisodiy manfaatdorligi kuchli moliyaviy mexanizm sifatida xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kreditning mohiyatini nazariy va ayrim amaliy jihatlari bo'yicha qator iqtisodchi olimlar va mutaxassislar tegishli tadqiqot ishlarini amalga oshirgan, ularning ayrimlarini ko'rib chiqishga harakat qilamiz. Xususan, Hegortsova V.A. tahriri ostida tayyorlangan darslikda, "Kredit – qaytarish va to'lov sharti bilan qarz dorga vaqtinchalik foydalanish maqsadida pul mablag'i yoki moddiy buyum ko'rinishida berish jarayonida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlar tizimidir" tarzidagi ta'rifi shakllantirilgan¹.

Professor O.I.Lavrushin tahriri ostida nashr etilgan darslikda kreditning mohiyatiga aniq ta'rif berilmagan. Biroq, ularning fikricha, kredit ijtimoiy munosabatlarning bir ko'rinishi bo'lib, iqtisodiy kategoriyadir. Shu bilan

¹ Деньги, кредит, банки: Учебник для вузов. Под. ред. проф. – Щегорцова В.А. М.:ЮНИТИ – ДАНА, 2005. –С.176.

birga, kredit turlicha ijtimoiy munosabatlarda emas, balki iqtisodiy munosabatlarni aks ettiruvchi qiymatning harakati jarayonida namoyon bo'ladi. Darslikda, kreditning mohiyatini aniq aks ettirish uchun uning tarkibi, harakat qilish jarayoni va vujudga kelish asosiga e'tibor qaratish lozimligi ta'kidlanadi².

Boshqa rossiyalik iqtisodchi olimlar "Pulli (tovarli) kredit to'lov asosida amalga oshiriladigan bir toifadagi ekvivalentning turli vaqtdagi o'zaro harakatining yig'indisidir.", degan ta'rifni berishgan³.

O'zbekistonlik iqtisodchilardan professor Sh.Abdullaeva tomonidan nashr ettirilgan darslikda: "Kredit – bu vaqtincha bo'sh turgan pul mablag'larini pul egasi yoki boshqalar tomonidan ma'lum muddatga, haq to'lash sharti bilan qarzga olish va qaytarib berish yuzasidan kelib chiqqan iqtisodiy munosabatlar yig'indisidir" tarzidagi ta'rif berilgan⁴.

Yuqorida keltirilgan ta'riflardan ko'rinib turibdiki, "kredit", "kredit munosabatlari"ga turlicha yondoshuvlar mavjud bo'lib, ularning barchasi ta'riflarni berilishi nuqqtai nazardan bir-biridan turlicha bo'lsada, biroq umumiy ma'nosi bir xil mazmunni beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola mavzusi tijorat banklarining hududlarni kreditlashni ayrim nazariy jihatlarini ochib berishga qaratilgan bo'lib, avvalo mavzu dolzarbligi asoslandi, ushbu soha bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari o'rganildi. Ilmiy tadqiqot davomida analitik tahlil, qiyosiy tahlil usullaridan foydalanilgan.

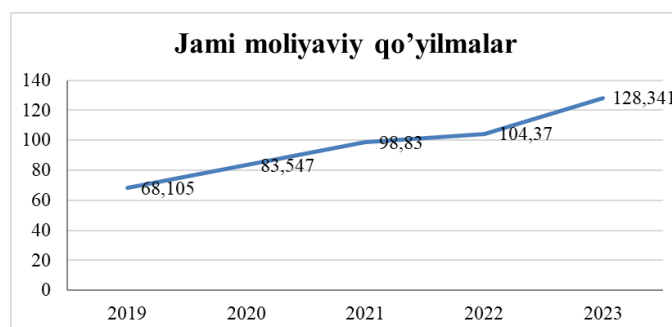
TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiyotni bozor mexanizmlari asosida boshqarish sharoitida, barcha sub'ektlar singari tijorat banklari ham o'z faoliyatini foyda olishga qaratadi, shu bois ular tomonidan berilayotgan barcha kreditlarning, tegishli to'lov bilan qaytimi muhimdir. Demak, tijorat banklari hududlarni kreditlashda foyda va risk darajasiga asosiy e'tibor qaratadi.

Milliy iqtisodiyotga bank kreditlarini taqdim etishning asosiy strategiyalarini o'rganish uchun biz nazariy va uning o'ziga xos bo'lgan ayrim jihatlarini ko'rib chiqamiz. Xususan, ularning ayrimlari quyidagilarda keltirilgan:

- Kredit oluvchi hududning "Kredit reytingi nazariyasi". Bu nazariya shuni ko'rsatadiki, banklar qarz oluvchilarning kreditga layoqatligi va bozor sharoitlari bilan bog'liq risklar tufayli ular beradigan kredit miqdorini cheklashlari mumkin. Bu moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun qarz oluvchi riskini baholash muhimligini ta'kidlaydi. Tijorat banklari tomonidan hududlarni rivojlantirish uchun berilgan kreditlar nafaqat bankka iqtisodiy samara berishi (foyda), balki hududlarni ham rivojlantirishi o'ta muhim hisoblanadi. Shu bois, mamlakat hududlariga tijorat banklari tomonidan berilayotgan kreditlarning iqtisodiy samarasini baholashda birinchi navbatda ularning, ya'ni hududlarning kredit reytingi masalasi muhim ahamiyat kssb etadi.

- Zamonaviy sharoitda bank kreditlarining asosiy maqsadi va strategiyasi taraqqiyotni moliyalashtirishga asoslanadi. Rivojlanishni moliyalashtirish, ayniqsa, past va o'rta daromadli mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun kreditlar va grantlar berishga qaratilgan. Jahon banki milliy ehtiyojlarga moslashtirilgan moliyaviy mahsulotlarni taklif qilish orqali ushbu sohada muhim rol o'ynaydi⁵. Quyidagi rasmda Jahon banki tomonidan a'zo mamlakatlar iqtisodiyotini rivojlantirishga yo'naltirgan mablag'lari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

1.1-rasm. Jahon banki tomonidan 2019-2023 yillarda a'zo mamlakatlar iqtisodiyotiga o'ynaltirgan mablag'lari va dinamikasi⁶ (mlrd AQSh dollari hisobida)

2 Деньги, кредит, банки: учебник/кол. авт.: под ред.засл.деят. науки РФ, д.э.н. проф. О.И.Лавшурина. – 5 – е изд., стер. –М.: КНОРУС, 2007. –С. 237 – 238.

3 Деньги, кредит, банки: Учеб. – 2 – е изд., перераб. и доп./под ред. В.В.Иванова, Б.И.Соколова. –М.: ТК Велби, изд – во Проспект, 2008. –С.428.

4 Abdullayeva Sh.Z. Pul, kredit va banklar. –T.: "Iqtisod – moliya", 2007, 165 – b.

5 https://en.wikipedia.org/wiki/World_Bank

6 Fiscal Year Data - World Bank Bank Group Financing for Partner Countries. <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report/>

Rasmdan ko'rish mumkinki, Jahon banki tomonidan a'zo mamlakatlar iqtisodiyotiga kiritayotgan mablag'lar hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Ushbu mablag'lar asosan a'zo mamlakatlar infratuzilmani rivojlantirish, jamiyat (inson) taraqqiyoti barqarorligini ta'minlash, mamlakat qishloq xo'jaligi va qishloq rivojlanishi, atrof-muhitni muhofaza qilish, iqtisodiy siyosat islohotlarini amalga oshirish, muqobil energiya ishlab chiqarish, ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirish kabi maqsadlarga yo'naltirilgan.

Hududlarga yo'naltirilayotgan moliyaviy mablag'lar va bank kreditlari tabiatga zarar keltirmasligi va mamlakat ekotizimida salbiy holatlarni keltirib chiqarib lozim. Bu yondashuv moliyaviy ekotizimdagi turli manfaatdor tomonlarni birlashtirib, resurslarni taqsimlashni optimallashtirish va moliyaviy qarorlar qabul qilishni yaxshilash uchun davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni ta'kidlaydi⁷.

Ta'kidlash lozimki, milliy iqtisodiyotning qanday tarmog'i bo'lishidan qat'iy nazar moliya institutlari tomonidan kiritilayotgan kreditlar yoki investitsiyalar har tomonlama, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy jihatdan samara bersagina xalqaro va mahalliy kredit muassasalari mazkur ishlarni amalga oshirish bo'yicha tegishli qarorlarni qabul qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, mamlakat hududlarini rivojlantirishda bank krediti va uning nazariy asoslari bo'yicha yondoshuvlar turli tuman bo'lib, biroq ularning barchasining mazmuni yagona masalaga, ya'ni bank krediti milliy iqtisodiyotning ajralmas moliyaviy quroli hisoblanib mamlakat YalMni o'sishida muhim o'rin tutadi.

bozor iqtisodiyoti sharoitida bank krediti hamda mahalliy va xorijiy investitsiyalarsiz dunyo mamlakatlari milliy iqtisodiyotini rivojlantirish imkoniyati mavjud emas, asosiy masala ushbu moliyaviy manbalardan maqsadli va samarali foydalanish lozim;

iqtisodiyotni bozor mexanizmlari asosida boshqarish sharoitida, barcha sub'ektlar singari tijorat banklari ham o'z faoliyatini foyda olishga qaratadi shu jihatdan kreditlarning asosiy to'lovi bilan birga ular bo'yicha tegishli to'lov bilan qaytishi muhimdir;

bozor iqtisodiyoti sharoitida "kredit" iqtisodiy kategoriya hisoblanib, jamiyatda xo'jalik yuritishning barcha shakllarida ishtirok etadi. Kishilik jamiyatining turli xo'jalik yuritish tizimlarida kreditning zarurligi bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Деньги, кредит, банки: Учеб. – 2 – е изд., перераб. и доп./под ред. В.Иванова, Б.И.Соколова. –М.: ТК Велби, изд – во Проспект, 2008. –С.410.
2. Omonov A., Qoraliyev T. Pul va banklar. -T.: "Moliya va iqtisod", 2019.
3. Деньги, кредит, банки: Учебник для вузов. Под. ред. проф.– Щегорцова В.А. М.:ЮНИТИ – ДАНА, 2005. –С.176.
4. Деньги, кредит, банки: учебник/кол. авт.: под ред.засл.деят. науки РФ, д.э.н. проф. О.И.Лавшурина. – 5 – е изд., стер. –М.: КНОРУС, 2007. –С. 237 – 238.
5. Деньги, кредит, банки: Учеб. – 2 – е изд., перераб. и доп./под ред. В.В.Иванова, Б.И.Соколова. –М.: ТК Велби, изд – во Проспект, 2008. –С.428.
6. Abdullayeva Sh.Z. Pul, kredit va banklar. –T.: "Iqtisod – moliya", 2007, 165 – b.

fiscal-year-data

7 World Bank Group Annual Report <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

